

בששת ימי המעשה. זמן קצר אחרי עלייתו ארצה הובאה לפניו שאלת „עבודה עברית“, שהיתה אקטואלית. באותם הימים, אם יהודי מחויב על פי דין־תורה להעסיק במפעליו פועלים עברים ולהעדיפם על פני גכרים, אפילו במדה והם דורשים שכר מועט מאלה. הוכירו לפניו את חוות־דעתו של אחד מגדולי התורה בחוץ־לארץ, שפסק, כי אם הנדון בפועלים שאינם שומרי־תורה, אין להם שום דין קדימה. אולם התזון־איש התקומם נגד דעה זו במלוא התקיפות, בקבעו שגם פרעל חילוני יש להעדיפו על־פני פרעל ערבי. ונימוקו עמו: יהודי שיש לו בנים, מחויבים בית־דין שבפור או במדינה לדאוג שיתפרנסו — אם משל אב, ואם אין לאב אזי משל צדקה — ואפילו אם ברי לבית־דין שהקטנים תאלו לכשיגדלו יהיו מחללי שבת! מכאן, שהחויב לדאוג לפרנסת כל גפש מישראל גובע מדיני צדקה, ולא מצינו בצדקה מעולם אפליה כלשהי בין גפש לגפש.¹⁴

בדרך כלל קבע להלכת, שעלינו לדון כיום את הרשעים כתינוקות שנשבו לבין הנכרים, שמצוין אנו לתחייתם ואף לחלל את השבת בשביל הצלתם, שהרי אין אנו רשאים לשנוא אותם אלא אחרי שלא קיבלו תוכחה. והיות ואין אנו יודעים להוכיח, הרי זה אצלנו כקדם תוכחה, ולכן מצוה לאהוב את הרשעים.¹⁵

מאלפת במיוחד היא קביעתו ביחס לדין שנאמר כלפי אפיקורסים וערברי עבירות להכעיס, שעליהם נאמר „מורידין ולא מעלין“.¹⁶ ואלו דבריו: „נראה דאין דין, מורידין אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה, כמו בזמן שהיו נסים מצויים ומשמש בת־קול וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית תגראית לעין כל. והכופרים או הוא בגליונות מיוחדת בהטיית היצר

14. ע"פ עדות תלמידו הרב ש"פ שטיינברג. אגב, בנדון זה קיים החז"א מר"מ הלכותי במרץ עם הגר"ח גרודונסקי מוילנא ועם גיסו הג"ר אלחנן ווסרמן מברניביל, שגם בפניהם העלתה שאלה זו מטעם גופים שונים. דעתו של רבי אלחנן הסכימה, כי צריך המעביד להיזקק ל„עבודה עברית“ אפילו אם עליו לשלם שכר הפועלים ביותר עד כדי חוסש, לעומת שכר הפועלים הערבים, אך לא יותר מזה.